

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. – 2015. – Вип. 1 (10)

4. Introduction of the balanced system of indicators / Horvath & Partners; Per. s niem. – М.: Alpina Biznes Buks, 2005. – 478 s. (in Russian)

5. Robert S. Kaplan, Deivid P. Norton. Balanced System of Indicators [per. s angl.]. – М.: ЗАО «Olimp-biznes», 2003. – 210 s. (in Russian)

УДК 374.7

Dorota Luber – doc. Dr., Górnośląska Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Kard. Augusta Hlonda w Mysłowicach
E-mail: andragogika@ukr.net

KAPITAŁ SPOŁECZNY SENIORÓW W ASPEKTCIE WYBRANYCH OBSZARÓW ICH AKTYWNOŚCI

У статті проаналізовано проблеми активних літніх людей, оскільки в житті кожної людини діяльність є одним з важливих факторів розвитку. Крім того, якщо людина веде активний спосіб життя, ознаки старіння з'являються набагато пізніше, ніж у її ровесників – одним словом, діяльність є найбільш ефективним фактором інгабування маразміє. Звичайно, з точки зору активності кожний її вимір - сімейне життя, соціальний, культурний або сексуальний; - кожен має важливе значення з точки зору збереження життєздатності, почуття сенсу життя і самореалізації. Тому були проведені дослідження серед літніх, бажаючих дізнатися про свою активність в області сімейного, суспільної та культурно-освітньої та сексуального життя. Результати цих досліджень заперечили соціальні стереотипи, згідно з якими старість, як правило, пов'язана з різними типами обмежень: неміччю, каліцтвом, бідністю, непотрібністю. Обстеження літніх людей, активних в галузі сім'ї, соціального та культурно-освітнього та сексуального життя показує, що багато літніх людей займаються активно діяльністю за рахунок зрілого досвіду свого життя.

Ключові слова: Зрілий вік, старість, активність, сексуальність, життєвість, творчість.

«Starcem staje się ktoś, kto żyje wspomnieniami.
Ktoś, kto żyje pragnieniami, będzie wiecznie młody»
(B. Munari)

Pojęcie starości często wzbudza dreszcz, wywołuje lęk i niepokój – przed czym? Przed słabością, chorobą, cierpieniem i w końcu przed nieuchronną śmiercią, ale także lęk przed brakiem sensu życia – «bycia potrzebnym». Starość kojarząca się najczęściej z wszelkiego rodzaju ograniczeniami, z niedołężnością, z brzydotą, z biedą, z bezużytecznością jest dla wielu jest zbyt trudna do zaakceptowania. A przecież taki obraz ludzi starszych jest zbyt uproszczony, a przede wszystkim nieprawdziwy i

niesprawiedliwy – krzywdzący ludzi starszych. Zniedołężnienie czy zależność od innych nie stanowią dominujących cech starości; bowiem coraz częściej obok osób schorowanych, nieaktywnych i samotnych są ludzie, którzy pomimo starości zachowują zdrowie, witalność i sprawność zarówno fizyczną, jak i umysłową, znajdującą wyraz np. w przedsiębiorczości, aktywności społecznej, rodzinnej, czy wreszcie zawodowej [4, s. 558].

Starzenie się jest naturalnym, długotrwałym i nieodwracalnym procesem fizjologicznym zachodzącym w rozwoju osobniczym wszystkich organizmów żywych, w tym także człowieka [8, s. 5]. Za początek starości zazwyczaj przyjmuje się moment osiągnięcia wieku 65 lat, choć należy zauważyć, że wiek metrykalny nie zawsze pokrywa się ze stanem biologicznym i sprawnością danego człowieka [8, s. 7]. Stąd też starzenie się przebiega w sposób indywidualny, w zależności od różnorodnych czynników osobowościowych, genetycznych, zdrowotnych, i wielu jeszcze innych uwarunkowań. Starość to szczególny okres w życiu człowieka, nacechowany życiową mądrością i doświadczeniem; to może być także czas twórczych odkryć i intensywnej działalności związanej z wykonywanym zawodem lub z pasją; a także czas rozwijania talentów i zdolności.

Wydaje się zatem, aby zachowania pewnego «komfortu społecznego» odejść od stereotypowego myślenia o starości, przestać ich stygmatyzować. Starość bowiem może być pięknym okresem w życiu każdego człowieka – okresem, który – przynajmniej potencjalnie – nie omija nikogo. Życie człowieka jest przecież darem, i jako dar winno być przyjmowane z wdzięcznością w każdym jego momencie, a może szczególnie właśnie wtedy, gdy człowiekowi dane jest dożyć sędziwego wieku. Starość powinna być ukoronowaniem ludzkiego życia, czasem ciszy i spokoju – «zbierania owoców swojej pracy», a nie czasem degradacji indywidualnej i społecznej [4, s. 555].

Starość – czasem aktywności i twórczości. W dobie XXI wieku problem funkcjonowania osób starszych w społeczeństwie nabiera jakby większego znaczenia, chociażby ze względu na postępujący wzrost liczby osób, które osiągnęły wiek emerytalny. Demografowie zakładają, że w 2025 roku więcej niż 15% ludności świata przekroczy sześćdziesiąt lat; w Polsce w roku 2030 co trzeci mieszkaniec będzie liczył 60 i więcej lat [3, s. 57]. To swego rodzaju wyzwanie dla globalnego społeczeństwa doby XXI wieku, w wymiarze socjologicznym, ekonomicznym, politycznym, medycznym, prawnym, etycznym, psychologicznym, a także pedagogicznym. Zintensyfikowania domaga się rozwój takich nauk jak: gerontologia, geriatria czy geragogika, co ma prowadzić do zdynamizowania działań ukierunkowanych na realizację zadań, wynikających z procesu wydłużenia życia. Wśród tych zadań wymienia się m.in.: optymalizację ekonomicznych warunków ludzi starszych – w tym ubezpieczeń, zapewnienie opieki medycznej i socjalnej, organizację czasu wolnego, organizację infrastruktury socjalnej, kulturalnej, oświatowej i rekreacyjnej, edukację do starości,

umożliwienie pracy i aktywności ludziom starszym [4, s. 553-554]. Chodzi więc głównie o to, aby poprzez adekwatne działania umożliwić ludziom starszym godnej wartościowe życie według indywidualnych, osobowościowych i zdrowotnych uwarunkowań.

Tym bardziej, że badacze są zgodni co do tego, iż proces starzenia się w żadnym wypadku nie powoduje deficytu intelektualnego ludzi starych – różnice pomiędzy młodymi i starymi są ilościowe, a nie jakościowe [7, s.4-5]. Potwierdzeniem tego faktu są dynamicznie rozwijające się Uniwersytety Trzeciego Wieku (UTW), skupiające w swoich szeregach rzesze ludzi w wieku emerytalnym, którzy nadal są gotowi pogłębiać swoją wiedzę, doskonalić umiejętności rozwijać horyzonty myślowe. Ponadto udział osób starszych we wszelkiego rodzaju zrzeszeniach, stowarzyszeniach, zespołach charytatywnych świadczy o tym, że starość to czas, który można wykorzystać z pożytkiem dla siebie i dla ogółu społeczeństwa.

W życiu każdego człowieka aktywność stanowi jeden z ważnych czynników warunkujących jego rozwój; ma ona różną intensywność, kierunek, czas aktywacji i przybiera też różne formy. Różne są także rodzaje aktywności: fizyczna, kulturalna, zawodowa, zabawowa czy też kreowana na zewnątrz otoczenie i na siebie [1, s.164]. Szczególną rolę aktywności jako podstawowej kwestii egzystencjalnej i cechy wartościowego życia na przełomie dojrzałości i starości podkreśla Stanisław Kawula. Stwierdza on także, iż zarówno aktywność psychiczna, jak i fizyczna, obie pozostające w harmonii ze sobą, są podstawą dobrego zdrowia i w pewnym sensie ułatwiają przejście jednostki w starość i wiek sędziwy. Ponadto u człowieka prowadzącego aktywne życie, oznaki starzenia pojawiają się znacznie później aniżeli u jęgorówieśników – jednym słowem «aktywność jest czynnikiem najskuteczniej hamującym starcze zniedołężnienie» [4, s. 556, 560].

Oczywiście chodzi o aktywność w każdym wymiarze – na płaszczyźnie życia rodzinnego, społecznego, kulturalnego czy seksualnego; każda z nich bowiem jest istotna z punktu widzenia zachowania witalności, poczucia sensu życia czy samospełnienia się. To właśnie dzięki aktywności, a tym samym całościowej trosce o zdrowy tryb życia jest możliwe, aby seniorzy zachowali dobry stan organizmu i siły witalne, by w okresie starości pozostają nadal aktywni i twórczy w organizowaniu sobie czasu wolnego. Ci zaś, którzy zaniedbali wiele sfer swojego życia (zdrowie, życie rodzinne, itp.), w okresie starości mogą przeżywać różne ograniczenia typu fizjologicznego, psychicznego czy duchowego. Jedno jest pewne – okres starości jest dla każdego człowieka swoistym sprawdzianem jego dotychczasowej egzystencji. Dlatego trzeba poszukiwać wszelkich możliwych środków i sposobów, aby starość mogła być przeżywana pomyślnie i aktywnie; by starszy człowiek jak najdłużej zachował poczucie przydatności i osobistego zadowolenia.

Obszary aktywności seniorów w świetle badań własnych. Chcąc bliżej poznać obszary aktywności seniorów, przeprowadzono badania wśród osób

starszych, a ich wyniki zostaną zaprezentowane w niniejszym sprawozdaniu. Badaniami zostało objętych 192 respondentów w wieku od 50 do 71 lat, w tym 127 kobiet i 65 mężczyzn, zróżnicowanych także według poziomu wykształcenia oraz miejsca zamieszkania (miasto, wieś). Ankieta obejmowała najbardziej charakterystyczne dziedziny życia człowieka – rodzinę, relacje społeczne, udział w życiu kulturalnym i jakość życia seksualnego osób starszych.

Aktywność osób starszych w obszarze życia rodzinnego. Pytania zostały zgrupowane, jak już wspomniano, wokół czterech rodzajów aktywności: na rzecz rodziny, społeczeństwa, kulturalno – oświatowej i seksualnej. W niniejszej części przedstawione zostaną wyniki dotyczące podejmowania działań na rzecz rodziny. W wyniku analizy zgromadzonych danych – zarówno w przypadku kobiet, jak i mężczyzn – najczęściej podejmowaną aktywnością okazało się być dawanie wsparcia emocjonalnego; taką opinię wyraziło 61 kobiet i 33 mężczyzn, to jest blisko połowa reprezentantów obu płci. Również niewielka jest różnica w świadczeniu pomocy w opiece i wychowaniu dzieci przez kobiety i mężczyzn /54 kobiety, 32 mężczyzn/, czy pomocy materialnej / 53 kobiety, 26 mężczyzn/, obie grupy podejmują tę aktywność równie często. Natomiast w podejmowaniu innych rodzajów aktywności kobiety i mężczyźni różnią się nieco, i tak np. pomoc pracach domowych świadczy zdecydowanie więcej kobiet /49/ aniżeli mężczyźni /16/, a największa różnica ilościowa jest w aktywności na rzecz podtrzymywania więzi rodzinnych – kobiety podejmują się częściej tego zadania /58 kobiet, 14 mężczyzn/. Zaskakujący jest tu inny fakt, mianowicie aż 29 kobiet nie podejmuje w tym obszarze żadnej aktywności, a wśród mężczyzn tylko 1 osoba. Wśród innych rodzajów aktywności najczęściej pojawiały się odpowiedzi: «daję pieniądze, opłacam mieszkanie, wychodzę na spacer z wnukiem».

Aktywność osób starszych w podejmowaniu działań na rzecz społeczeństwa. Jeżeli chodzi o podejmowaną aktywność osób starszych na rzecz społeczeństwa, to zarówno kobiety, jak i mężczyźni preferują podobne rodzaje aktywności w podejmowaniu działań na rzecz społeczeństwa, a wyniki różnicuje ilościowy udział mężczyzn i kobiet w badaniach. Uzyskane tą drogą dane wskazują, że aktywność osób starszych w obszarze działań społecznych jest na dość wysokim poziomie – ludzie starsi najczęściej prowadzą aktywne życie towarzyskie /99/ i biorą udział w grach towarzyskich /72/; są także zaangażowani w działalność charytatywną /65/, należą do organizacji społecznych /59/, pracują na rzecz społeczności lokalnej /57/. Chociaż kobiety wyraźnie częściej angażują się towarzysko, ale także tylko wśród kobiet są takie, które w tym obszarze nie podejmują żadnej aktywności /10/. Wśród innych rodzajów aktywności respondenci wskazywali: «spaceruję z psem, wychodzę ze znajomymi, z koleżaneczkami, działam na rzecz społeczności szkolnej czy w klubie emeryta».

Aktywność osób starszych w podejmowaniu działań kulturalno – oświatowych. Także w podejmowaniu działań kulturalno – oświatowych ludzie

starsi są bardzo aktywni; najwyraźniej w przypadku obu płci dominuje korzystanie z dorobku kultury /76/ i samokształcenie /75/, nie ferują zajęcia amokształcenia kultury, jaktywni seniorzy 51-60 lat innych nalne. Srodjednakże kobiety zdecydowanie częściej aniżeli mężczyźni podejmują aktywność na polu samokształcenia; częściej także korzystają z dorobku kultury. Jeżeli chodzi o aktywność sportową, to ankietowani najczęściej wymieniali: rajdy rowerowe i turystyczne, ścieżki zdrowia, aerobik i pływanie. Natomiast wśród form aktywności artystycznej pojawiły się: hafciarstwo, szydełkowanie, metaloplastyka, rzeźbiarstwo, malowanie. Dużą popularnością cieszą się także gry towarzyskie – szachy i karty. Jako inne rodzaje aktywności respondenci wymieniali: «studiuje w Uniwersytecie Trzeciego Wieku, czytam książki, słucham muzyki».

Aktywność seksualna seniorów. Temu rodzajowi aktywności seniorów poświęcono nieco więcej uwagi, z racji tego, że życie seksualne seniorów wciąż jest tematem tabu. Tymczasem emeryci też mają swoje potrzeby seksualne, czasem nie mniejsze niż młodzi ludzie. Liczne badania prowadzone w Stanach Zjednoczonych, ale także i w Polsce wyraźnie wskazują na dynamiczną aktywność seniorów w obszarze życia seksualnego. Na przykład badania przeprowadzone przez Zbigniewa Izdebskiego we współpracy z TNS OBOP wśród Polaków po 50 roku życia pokazują, że «dla 73% badanych seks w każdym wieku może być źródłem pozytywnych i wartościowych przeżyć. Badani podkreślali, że seks ludzi starszych, bez lęku o zajście ciąży, jest bardziej komfortowy. Tak uznało 63% respondentów. Ponad połowa badanych stwierdziła, że intymność i bliskość w późnym wieku jest najlepszym sposobem na zachowanie młodości oraz zapobiega samotności. Badania te wskazują, że seksualność w życiu osób starszych jest ważnym elementem i prowadzi do wielu pozytywnych doznań» [6, s. 7].

Ponieważ sfera seksualna jest niezwykle intymna i bezsprzecznie związana z ciałem – zewnętrznym wizerunkiem człowieka, zasadnym wydało się, aby na początku zadać respondentom pytanie o poczucie atrakcyjności pod względem seksualnym. Wszak ciało jest tym pierwszym bodźcem pożądania czy pociągu seksualnego, ale może też stanowić hamulec dla aktywności seksualnej, nie tylko starszych osób. Tym bardziej, że współczesna cywilizacja wręcz gloryfikuje kult ciała, kult młodości – ciało ma być młode, sprawne, szczupłe – jednym słowem piękne.

Wyniki badań wyraźnie wskazały, że z poczuciem atrakcyjności u badanych kobiet bywa różnie, blisko połowa z nich czuje się atrakcyjna pod względem seksualnym /60/, część jedynie czasami /27/, inne zaś nie wiedzą, czy są atrakcyjne seksualnie /25/. Były też i takie kobiety, które zdecydowanie zanegowały swoje poczucie atrakcyjności seksualnej /15/. Z kolei większość panów posiada poczucie atrakcyjności seksualnej /47/, choć są i tacy, którzy czują się atrakcyjni tylko czasami /13/, jeden mężczyzna stwierdził, że nie czuje się atrakcyjny, a 4 panów nie wie, czy pod względem seksualnym są atrakcyjni.

Następnie zapytano respondentów o to, czym jest dla nich seks. Jest to ważne pytanie, z punktu widzenia podjętej problematyki, z uwagi na to, iż sposób postrzegania seksu stanowi istotny czynnik w podejmowaniu aktywności seksualnej. Jeżeli bowiem seks jest traktowany jako obowiązek, toż i jakość aktywności mierzona będzie w kategorii obowiązku, a więc czegoś, co wykonuje się z przymusu, bez entuzjazmu, a zatem i rzadko. Dla zdecydowanej większości respondentów seks jest przede wszystkim intymnym spotkaniem, które przynosi radość, ale także relaks i odpoczynek – takie odpowiedzi pojawiały się najczęściej zarówno u kobiet /89/, jak i u mężczyzn /55/. Jednakże dla dużej grupy kobiet seks związany jest z odpowiedzialnością za nowe życie /22/, a także – co ciekawe – z dogadaniem zmysłom /16/. Pojawiły się także odpowiedzi traktujące seks jako obowiązek, i tu zdziwienie budzi fakt, że aż 6 mężczyznom seks tak właśnie się kojarzy.

Badania wykazały, że zdecydowana większość mężczyzn nadal prowadzi aktywne i satysfakcjonujące życie seksualne /52/ natomiast kobiety jakby ustępowały na tym polu, ponieważ niespełna połowa badanych udzieliła twierdzącej odpowiedzi na to pytanie /51/. Jeżeli chodzi o częstotliwość tych kontaktów seksualnych, to jest ona dość zróżnicowana. Część respondentów uprawia seks systematycznie, raz lub dwa razy w tygodniu /34 kobiety, 42 mężczyzn/ czy też raz, dwa razy w miesiącu /56 kobiet, 12 mężczyzn/. Są także osoby, które czynią to rzadko, w zależności od potrzeb /27 kobiet, 8 mężczyzn/ lub też w ogóle /10 kobiet, 3 mężczyzn/.

Zebrany materiał dostarczył także informacji na temat zadowolenia respondentów z podejmowanego współżycia seksualnego, co również nie pozostaje bez wpływu na całokształt przedsięwzięć i doznań związanych z tą sferą życia człowieka. Okazało się, że ponad połowa mężczyzn jest zadowolona /39/, jednakże spora grupa respondentów nie zawsze /16/ lub w ogóle /10/. Wśród kobiet również niespełna połowa zadeklarowała zdecydowane zadowolenie ze swojego życia seksualnego /57/, natomiast aż 39 z nich stwierdziło, że odczuwają zadowolenie jedynie czasami, a 31, że w ogóle.

Poczucie satysfakcji i zadowolenie z życia seksualnego uzależnione jest także od komfortu psychofizjologicznego, a więc ogólnego stanu zdrowia, stanu emocjonalnego czy wręczcie od nastawienia psychicznego do pewnych problemów i trudności jakie napotykają seniorzy w obszarze aktywności seksualnej. Z materiału zebranego podczas badań wynika, że respondenci i respondenci mają świadomość tych problemów. Najwięcej badanych kobiet /71/ i mężczyzn /46/ wskazało na problemy zdrowotne, gdyż te dotyczą zarówno kobiety, jak i mężczyzn, choć oczywiście są zróżnicowane z uwagi na rodzaj choroby. Następnie respondenci wskazali na brak partnera 28/, będący konsekwencją utraty współmałżonka czy współmałżonki, rozwodu bądź po prostu samotności, co także nie jest uwarunkowane płciowo. Natomiast jeżeli chodzi o trudności natury seksualnej, to są one już specyficzne dla danej płci. Mężczyźni jako trzeci ważki problem wskazali na problemy ze wzrodem /27/,

kobiety zaś na problemy z osiągnięciem orgazmu /61/, a następnie na suchość pochwy /45/. Respondentki i respondenci uwzględnili także w odpowiedziach trudności natury psychicznej, a więc oziębłość uczuciową czy oziębłość seksualną. Uzyskany materiał badawczy koresponduje z wynikami badań, które zostały przeprowadzone przez wielu specjalistów w tym zakresie i zasygnalizowane w części teoretycznej niniejszego opracowania.

Zmieniające się uwarunkowania kulturowe, w tym także i te, które dotyczą zachowań seksualnych powodują, że ta sfera życia człowieka doczekała się de – tabuizacji. Coraz częściej i śmieiej mówi się o tym, jak można uatrakcyjnić pożyście seksualne, reklamowane są różnorodne gadzety, a ludzie powoli oswajają się z «sex shopami» i nie wstydzą swoich potrzeb w tym obszarze. Tym bardziej, że wiele z nich może skutecznie przyczynić się do zminimalizowania, a nawet zlikwidowania niektórych problemów seksualnych. Stąd też kolejne pytanie dotyczyło właśnie sposobów uatrakcyjnienia pożyścia seksualnego kobiety i mężczyzny.

Najwięcej osób, zarówno kobiet /71/, jak i mężczyzn /36/ uznało, że najbardziej uatrakcyjnia współżycie seksualne romantyczny nastrój, dopiero na drugim miejscu panie wskazały zarówno techniki i pozycje seksualne /22/, jak i bieliznę /30/. Natomiast panowie także za równorzędne uznali techniki i pozycje seksualne wraz z gadżetami /29/, które jedynie dla 4 kobiet stanowiły element uatrakcyjnający pożyście seksualne. Jak widać te minimalne ponieważ różnice wskazują na nieco inne oczekiwania kobiet, a inne mężczyzn, co już stanowi przesłankę do tego, aby i ten obszar życia człowieka stał się częstszym tematem komunikacji na płaszczyźnie relacji damsko – męskich.

Na końcu pojawiło się pytanie dotyczące tego, czy seniorzy wzbogacają swoją wiedzę na temat życia seksualnego człowieka, a jeśli tak, to z jakich źródeł korzystają w tym celu. Z odpowiedzi respondentów wynika, że najczęściej ich wiedza wynika z doświadczeń własnych /68 kobiet, 38 mężczyzn/, nieco rzadziej sięgają po fachowe poradniki, korzystają z porad w telewizji czy w prasie /41 kobiet, 21 mężczyzn/, często też źródłem ich wiedzy są przyjaciele /28 kobiet, 6 mężczyzn/.

Podsumowanie.»Bowiem nie jest szczytem szczęścia żyć długo – szczęście polega na tym, by życie to było jak najciekawsze, najaktywniejsze i satysfakcjonujące»[6 s.39). Wyniki niniejszych badań zdają się przeczyć stereotypom dotyczącym tej grupy społecznej, jaką są seniorzy. Podejmowana przez nich aktywność w obszarach działalności rodzinnej, społecznej i kulturalno – oświatowej oraz seksualnej wskazuje wyraźnie, iż nie są to ludzie popadający w stagnację, ale czynnie angażujący się w dojrzałe przeżywanie swego życia. Badania prowadzone w tak szerokim spektrum wiekowym, uwzględniające zróżnicowany wachlarz poziomu wykształcenia, obejmujące zarówno kobiety, jak i mężczyzn, a także uwzględniające środowisko zamieszkania respondentów mogą stać się inspiracją dla dalszych działań, zmierzających ku optymalnemu zaktywizowaniu osób starszych. Na podstawie

uzyskanych danych można wysunąć następujące wnioski adekwatne do badanych rodzajów aktywności.

Po pierwsze: osoby starsze w działaniach na rzecz rodziny podejmują przede wszystkim aktywność w dawaniu wsparcia duchowego i emocjonalnego, a także służą pomocą w opiece i wychowaniu dzieci. Spora grupa seniorów wspiera materialnie swoich bliskich i pomaga w codziennych pracach domowych, jak również podtrzymuje więzi rodzinne, szczególnie aktywni w tym względzie są seniorzy po 61 roku życia, kobiety, z wykształceniem średnim i mieszkające na wsi. Ta właśnie grupa wiekowa wykazywała się daleko idącą aktywnością w tym obszarze, nie tylko w odniesieniu do aktywności natury duchowej (wpiercie duchowe i emocjonalne, podtrzymywanie więzi rodzinnych), ale także tych, które wymagają wkładu sił fizycznych (pomoc w opiece nad dziećmi czy w pracach domowych) lokalnej, działając w niorzykulturalno-oświatowych.

Po drugie: w działaniach na rzecz społeczeństwa seniorzy najczęściej podejmują aktywność towarzyską, ale także wykazują daleko idące zaangażowanie na rzecz społeczności lokalnej, działając w organizacjach społecznych i charytatywnych. Także duża grupa seniorów podejmuje aktywność religijną, najczęściej są to kobiety, powyżej 71 roku życia, z wykształceniem wyższym, i mieszkające na wsi, choć niewiele mniej było mieszkankę miasta.

Po trzecie: w działaniach kulturalno – oświatowych osoby starsze najczęściej korzystają z dorobku kultury, ale także podejmują aktywność na polu samokształcenia i korzystają z ofert edukacyjnych. sporo seniorów poświęca też siły i czas na rozrywkę, nieco mniej na zajęcia artystyczne oraz niewiele na zajęcia sportowe. Brak aktywności sportowej budzi uzasadnione obawy, gdyż brak ruchu jest niekorzystny dla człowieka w każdym wieku. Być może taka postawa seniorów bierze się z fałszywej mentalności, że ludzie starsi nie mogą uprawiać sportu, z uwagi na duży spadek sił fizycznych. Nic bardziej błędnego – sport może uprawiać każdy człowiek, niezależnie od wieku, tylko w odpowiedniej formie.

Po czwarte: seniorzy nadal pozostają aktywni seksualnie, pomimo różnorodnych trudności i przeszkód, które wskazali respondenci. Zdecydowana większość z nich czuje się nie tylko atrakcyjna pod względem seksualnym, ale także zainteresowana sferą seksualną; prowadzi aktywne życie seksualne, które oceniają jako zadowalające. Ponadto seniorki i seniorzy stosunkowo często podejmują współżycie seksualne, a sam seks pojmują jako niepowtarzalne i intymne spotkanie, dostarczające im radości, relaksu i wytchnienia. W sytuacjach intymnych cenią sobie romantyczny nastrój, techniki i pozycje seksualne oraz zmysłową bieliznę, rzadziej rozmaite gadżety. Przeszkodami w przeżywaniu erotycznej rozkoszy są dla nich problemy ze wzrodem, suchość pochwy, oziębłość uczuciowa, czy wreszcie brak partnera. Niemniej jednak wyniki wyraźnie wskazują na stosunkowo wysoką jakość

aktywności seksualnej polskich seniorów, co koresponduje z wynikami badań przeprowadzonych w innych częściach świata.

«Jedno jest pewne – żadna pedagogika, jeżeli chce być skuteczna – nie może abstrahować od przemian zachodzących w świadomości społecznej, i głosić zasad i tez, których dzisiaj nikt już nie chce słuchać» [2, s. 11]. Dlatego determinantem w tym względzie staje się postulat rozumienia starości i przygotowywania do niej, aby w momencie krytycznym człowiek nie zatracił poczucia sensu życia, by nie popadł w stagnację, ale w sposób kreatywny zaangażowanie swoją osobowość w nurcie życia społecznego poprzez zaangażowanie na miarę swoich potrzeb, zainteresowań i sił. Dlatego w tym okresie ważne jest, aby człowiek miał takie wsparcie, które pozwoli mu podjąć trud wejścia w nową sytuację i rolę społeczną, a także zyskać świadomość, że jednocześnie jest to piękny czas w jego życiu, stawiający przed nim nowe zadania. W tym względzie ważną rolę spełniałaby pedagogizacja społeczeństwa podejmująca zdrowotne uwarunkowania procesu starzenia się, wyrażone w formie konkretnych czynników opóźniających ów proces, a są to: szczęśliwe małżeństwo, zadowolenie z pracy, poczucie osobistego szczęścia, poczucie humoru, zadowalające życie seksualne, regularny tryb życia, racjonalny wypoczynek, ciekawe hobby, optymizm, łatwość wyrażania uczuć, bezpieczeństwo finansowe, pogoda ducha [5, s. 5]. Ważna jest także edukacja ludzi starszych, której treści muszą zawierać wartości ukazujące piękno i sens życia ludzkiego, a przede wszystkim wartość starości jako okresu pełnej dojrzałości człowieka [9,s.420]. Inną kwestią może być etyczne uwrażliwianie na problemy związane ze starością, a więc wychowanie w szacunku dla ludzi starszych, wsparcie, pomoc i opieka dawana tym, którzy jej potrzebują, podkreślanie roli i wagi osób starszych w społeczeństwie. A przede wszystkim radykalna zmiana polityki społecznej i socjalnej a także prawnej, aby zminimalizować (lub też wyeliminować) lęk przed starością współczesnego człowieka. Skądinąd także najbardziej właściwą wydaje się być «mentalne uprawomocnienie» pozycji osób starszych w oparciu o normę personalistyczną, która głosi, iż osoba jest jedyna i niepowtarzalna, stanowi wartość najwyższą wśród otaczającej ją rzeczywistości i z tej racji przysługuje jej godność, niezależna od wieku, statusu społecznego, położenia geograficznego czy płci.

Luber Dorota – Doctor of Humanistic Sciences, Lecturer of the Gornoslaska High Pedagogical School named after Cardinal August Hlond in Myslowice

E-mail: dluber@o2.pl

SOCIAL CAPITAL OF AGED PEOPLE IN THE CONTEXT OF THEIR SPECIFIC AREAS OF ACTIVITY

Summary. This article deals with the issue of aged people activities, which in the life of every person is one of the important development factors. In addition, for human who leads an active life, signs of aging appear much later than in their peers – in a word, activity is the most effective inhibitory factor of infirmity. Of

course, the activity in every dimension – at the level of family, social, cultural or sexual, is important for preserving the vitality, sense of life and self-fulfillment. Therefore, the study was carried out among aged citizens aimed to know their activity in the area of family life, social and cultural – educational and sexual abuse. The results of these studies strongly break social stereotypes, according to which aging is usually associated with various types of constraints, infirmity, ugliness, poverty, uselessness. The research of the aged people activity in the areas of family, social and cultural – sex education, clearly shows that there are people falling into stagnation, but others are actively engaged in the mature experience of his life.

Key words: *mature age, aging, activeness, sexuality, vitality, creativity.*

Bibliografia

1. Gajewska G. Elementy pedagogiki opiekuńczej oraz metodyki opieki i wychowania. – Zielona Góra: Wyd. Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli, 2001.
2. Jaczewski A. Seks osób w wieku podeszłym / W.: J. Rzepka (red.), Problematyka osób w wieku starszym. – Mysłowice: Wyd. Górnośląskiej WSP, 2006.
3. Jaroń J. Bioetyczne aspekty statusu ludzi starych w Polsce, [w:] H. Cudak, H. Marzec (red.), Współczesna rodzina polska. Jej wymiar aksjologiczny/funkcjonowanie. – Naukowe Wyd. Piotrkowskie przy Filii Akademii Świętokrzyskiej Piotrków Trybunalski, 2001.
4. Kawula S. Pedagogika społeczna wobec problemów człowieka starego, [w:] S. Kawula (red.), Pedagogika społeczna. Dokonania – aktualność – perspektywy. – Toruń: Wyd. Adam Marszałek, 2001.
5. Kozakiewicz M. Problemy moralne wychowania seksualnego. [w:] A. Stapiński (red.), Wybrane problemy seksuologii i chorób wenerycznych. – Warszawa: Wyd. Państwowego Zakładu Wydawnictw Lekarskich, 1986.
6. Kowgier A. Życie intymno – emocjonalne osób starszych. – Kraków: Wyd. IMPULS, 2010.
7. Oramus M., Pietkiewicz B. Siwe włosy ludzkości // Polityka. – 2001. – № 20.
8. Pędich W. Ludzie starzy. – Warszawa: Wyd. CRSS, 1996.
9. Turoś L. Andragogika ogólna. – Warszawa: Wyd. Akademickie Żak, 1999.

УДК 37.011.3-051:373.03

Сергєєва Лариса Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач лабораторії проблем педагогіки і психології післядипломної педагогічної освіти ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України

E-mail: lase2508@gmail.com

КОНКУРЕНТОЗДАТНІСТЬ ФАХІВЦЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА КАТЕГОРІЯ

Конкурентоздатність фахівця розглядається як соціально-педагогічна категорія. Обґрунтовано актуальність, соціально-педагогічну доцільність і необхідність введення поняття «конкурентоздатний фахівець». Здійснено етимологічний аналіз слова «конкурентоздатність». Наводяться визначення терміна «конкуренція» в різних науках – економіці,